

traktat o osuđenom

I.

Evo, popodne je najzad. Blagi miris ruža mi je u nozdrvama, a iznad mene je svod gospodnj, taj beskrajni predeo koji ne želim.

Ogromni napor u glavi. Osećam misao koja mi razbija vene na slepočnici — to je užasan košmar koji nosim u sebi. Pitam se: kuda odlaže oni koje zaboravljamo. O, kako je to neki mučan i strašan svet.

Jedno neugodno popodne bez smisla, bez početka. Jednostavno, nade se čovek u popodnevnu sa bolovima u glavi sred mirisa divljih ruža. Jedna nemila situacija više bez početka i smisla. U podnožju žbuna toplo je i senke se klate preko lica, preko očiju.

Opet misao o zaboravljenima, a u tom svetu vidim i svoje mesto. Ovo mesto (mislim) mesto je gde borave zaboravljeni. Više mene na zenu: ptice i cvetovi, a slika u meni: nad grobom zasađene ruže koje obavijaju drveni krst na kome je masnom bojom napisano primitivnim slovima OVDE POČIVA BIVŠI I BUDUĆI, ali malim slovima, ružnim. U stvari, to je jedna nedorađena slika koja ne znači ništa.

Slatko sunce na rukama koje su skrštene preko tela, sunce na ružama, na drvenom kocu za budućeg koji sanja gledajući u zenit.

(Opet prokleti pas laje na vrane.)

Evo veliki užas popodneva bez početka i smisla. I dalje bolovi u glavi i ogroman, a pomalo i prijatan bol. Željeni bol. To je tako slično dragom umiranju. Opet slika: skromni grob u divljim ružama — za bivšeg. Eto popodne, nemilo popodne se produžuje.

Osećam sunce na svome licu, neki svetao i jasan predeo oko mene. I spasa mi nema od tog prostora u koji treba uzleteti.

Nije to više teška i mutna noć, nema više bola u glavi i ljudi koji kucaju u prozor i bude me u trenutku kada ulazim u mirne snove. Vreme se produžuje. Odmaram se i sanjam opet o Tebi.

Veliki i Divni, da li ćeš se roditi ikad, da li ćeš me povesti svojim putevima?

Opijen popodnevom, snatrim. Vidim ogromni put koji se uspinje. Suvise svežine, dobrog daha i radosti oko mene. To je varka ovog trenutka u kojem živim. Jer tamo, kuda ti putevi vode, još je crnje i gore, još je bezizlaznije. Obećane zemlje i obećani predeli — to je tako duboko u nama, ali nije nama namenjeno već budućima koji nikada neće doći.

(Zidovi, zidovi što oivičavaju predeo!)

Dije se preda mnom ogromna tvrdava, a ja osećam u njoj samo ogromnu i besmislenu volju. U svim tim velikim građevinama, u svemu velikom slutim suviše idealizma. U ogromnom prostoru, gotovo uzalud diže se kamena tvrdava, besmislena kao dekor bez sadržine — čista forma u prirodi. Smeta li išta više od besmislene forme u prirodi.

Kakav je to ludi svet nekada živeo i dizao kule na vrhovima brda i obalama reka i ratovalo na širokim, pustim poljima? Osećam, ipak, lepotu u besmislenosti njihove etike, u njihovoj gluposti vidim draž življenu nevinog. Zar nisu njihovi neprijatelji mogli proći kraj njih i ne primetiti ih? Zamišljam razočaranje onih iznutra, njihov gnev što nisu napadnuti.

O, koliko smo mi napredovali. Nama je sada svuda neprijatelj i odasvud nam preti opasnost. Mi smo sigurni da nećemo ostati živi. To je naša prednost.

Uvek mi propadne pokušaj da se odmorim od noći. Svi naporci koje ulazem donose samo pojačavanje bola i povećanje nemira.

Istina, kuda odlaze oni koje zaboravljamo. Kakav je to svet, kakav je to čudan promašaj. Vidim tamo neke ljude i neke senke. To je ogromni svet zaboravljenih. I čudno, svi smo mi u njemu, svi u nekom njegovom velikom krugu. Ima li čoveka koji nije u svetu zaboravljenih?

Popodne je puno sunca i čovek oseti potrebu da bude zaboravljen, jer (kao da) tako postaje večan i nematerijalan. Tada je on sentka i ništavilo, sam za sebe, sopstveni osećaj i sopstvena misao.

Kakva radost običnog popodneva biti zaboravljen pod jednom divljom ružom od koje se širi mirisni vazduh.

Vreme se opet produžava. Osećam lepotu svega oko sebe, pa ipak (ili uprkos tome) želim da zaplačem, jer zaboravljeni zažele tako odjednom da zaplaču. I najsladi je u životu zaboravljenih taj plać koji odjekuje praznim sobama, praznim prostorom i niz vetrovita žala, i uvećava se sa saznanjem da ga niko ne čuje, da niko i ne pomišlja na njega. U beskraju bića plać je samo malo olakšanje, samo mali deo očaja koji se ne prestano uvećava u dušama (telima, možda) zaboravljenih.

RAJKO PETROV NOGO

novi jun

*Od mora ništa ti ne traži,
(nisu za tebe laki puti)
u moru nećeš sprati laži
vremena što te ošamuti.*

*Možda te može spasti šuma
debelim ladom guste strave
u kom sa opštom tminom uma
oduvek trunu takve glave.*

U Dubrovniku, 27. IV 1971.

Da li su zaboravljeni mrtvi, da li oni počušavaju da se hrane, da li oni uopšte postoje? Ovoga popodneva čini mi se da je to tako i spasa tu nema, spasa tu nema sve dok se ne pomakne ruka ili ne otvore oči, a i tada biće uvek samo jedno isto: beskrajno i pusto, lavež tog pobesnelog psa, blagi vjetar i ptice koje nadleću.

Pogledao sam preko sebe, negde u daljinu se sakupljaju oblaci. Ti tamni oblaci neprirano deluju na mene, zastrašuju me usamljenog.

(Pred vilom kraj puta, ispod, pas je lajao na nešto što se krilo u šumi. Zar će celu večnost tako?)

Osećam, diže mi se ruka u pravcu oblaka kao da nešto pokazuje.

— Padaće kiša, čuješ li, padaće kiša! Padaće kiša!

Pištalice se malo više uzbudiše i sa užasnom drekom lete za insektima oko ogromnih zidova.

Stojim. Preda mnom se i dalje diže tvrdava, visoka, podignuta tu nizbogčega, besmislena. Gledam u njen crni zid.

»Padaće kiša!«, slutim reči u sebi.

U pravcu istoka pružale su se visoke planine, sve u crnim šumama i vrhovima od snega. Ispod mojih nogu, prema severozapadu, otiče ravnica puna sela i gradova i nesrećnog života.

Pas i dalje laje. Stojim još na tom vrhu suočen sa crnim kamenom tvrdave. Okolo se dižu šume, zelene, guste i divlje.

Kiša, moraču se skloniti.

Gledam ponovo prema severozapadu, u putotinu između planina, nad ravnicom, grmelo je i videlo se da je počela da lije kiša.

— To je toliko ružno, to je toliko ružno! — vičem sebe u nebo, a gore se već okreću oblaci.

Na istoku, na sunčanim snegovima, igra se svetlo kao na razglednicama. Mislim kako je lepota besmislena i neupotrebljiva po neki put može se samo mrzeti zbog nje ili zaplakati iz nemoći.

Uzeo sam jedan beli kamen i bacio sam ga daleko prema snegovima. Gledam još dugo za njim kako privučen nekom čudnom silom tone u provalije šuma.

II.

Bili su to mali trenuci bola pred san, nekog bola duboko u glavi. To više nije bol od ulaženja u san, to je novi svet, neka nova mogućnost postojanja, neka prevashodna morna i opaka opseña.

Biti u ovim godinama i osećati takve sveste u sebi, mislite užasno je. Ne! Ima u tome izvesne slasti: slast umiranja u mladost.

Da li vam je došla ikada luda pomisao da ljudi nasleduju strahove i komplekse, da to što ste i niste uopšte vi, već da je to neko od pre vas, nepostojeći i mrtav? Taj osećaj krivice u vama, to je krivica vaše majke ili vašega pradeda po ocu, a vi je ispaštate. Da li vam je palo napamet da vaš strah od mraka nije drugo do ponavljanje jedne scene iz prošlosti, ponavljanje jedne noći koju je vaš predak proveo u medvedoj šipili?

Mislim da je tako, i to me smiruje. I sve ovo oko mene mi mnogo ne znači. Nikada nisam verovao u istinu koju su mi nudili, nikada u slike koje su mi pokazivali, jer, znam, duboko u meni nije tako.

To što osećam je: jedan prazan predeo usečen u prostor, sve gladko, pusto, ali to nije važno. Užasno je da se sred svega tog, baš ispred mene, diže zid. Neki strašni zid. I tu počinje mora. Zid kroz koji se ne može, preko koga se ne može, oko kojeg se ne može. Jedan totalan zid u svesti, jedan stepen preko koga se ne može. Čak se ne može ni zamisliti šta je sa druge strane. Taj zid, to je završetak. Znam, pravog završetka nema, jer uz taj zid se ipak može, osećam, može puzati nagore, može se ići uz njega, ali to ništa ne znači, dalje se ne može. To je siva ploča u svesti. To je neka propasti sna. I nikako se tu ne može ništa rastumačiti, kako se taj zid pojavi, kako se raširi. To je osećaj na prstima i na čelu, to je strahoviti bol u očima, to je napor misli koja postaje nesposobna da prodre na drugu stranu zida.

Znam, učini vam se da je to očaj. Ne, to je samo slast opsesije. Zar nikada niste svoje opsesije upotrebljavali kao droge i alkohol za omamljivanje tela. Ako niste to činili, ne znate šta je uživanje. Onda ne znate kako je to divno uništavati sopstveno telo.

Do sna je uvek daleko kada se skoncentrišemo na njega. Tada se jasno predočava beskrajnost jedne sitnice, beskrajnost čestice vre-

mena. Jer, kada se udubite u prostor, to je isto kao da putujete u beskrajnost.

Eto, tako provodim sate svoga mirnog života. (Osudenii) Znam, izgledam beskrajno tuđ i zatvoren, nepokretan i opak. O, tako mislite vi koji glasno idete ulicama i smejete se, a nikad niste šaputali. Vi živate, vi mislite da živite!

Večno u misli, večno svoj, sam za sebe. Većka je draž živeti za samog sebe. Živeti sebi.

Neprekidno mi se vrti u pameti ta reč živeti, a što to znači, je li to neki bol, neka nova vrsta bola.

Pred san se učini čoveku da san uopšte ne postoji, da je to varka, neka priča i obmana čula, a san pobedi, on dode, navuče se na oči kao da se navuče na ceo svet. Pa ipak u meni se sve i dalje odvija po redu kakvim je započelo, znači ludo i besmisleno.

Evo besane noći koja mi pada na pamet. Može se reći da to i nije bila noć bez sna, bio je to jedan prelaz između dva stupnja podjednakno jaka. To su ona stanja kada možete da birate: da li hoćete dalje u san ili se budite i nastavljajte razmišljanje. To je napetost nerava. Da li ste ikada bili uplašeni i da li vam se činilo da će Oni sada doći po vas, da će vas uhapsiti i odvesti na klanje? To je nova mora. Istina, život uvek dobija iznova po neku novu moru. Da li ste ikada bili zaista krivi? Da li ste ikada imali veze sa policijom? To je totalno uznemirenje, to nije više ovaj svet kojim hodite. Vi ste u opseni.

Ležim u postelji i ne usudujem se da se pomaknem, ne smem da otvorim oči i pogledam u mrak. Veter lupka nedovoljno pričvršćenim prozorom. To je lako, ali prodorno lupkanje. Osećam veter niz pustu ulicu. U njegovom zvuku naslućuje se praznina, pustoš. To više nije kraj u kojem živim, to je nešto novo, to je očaj.

Ogromni bol u glavi i to ludo stanje. Mora se pobeći od svega toga. Osećam već za ledima te žedne pse, ljude željne linča. Treba pobeći, znam, treba pobeći, ali pred mnom je zid i nikuda se ne može, to je zid preko koga se ne može, pored kojeg se ne može, to je jedan totalni zid. Čoveka očekuje smrт u tom stanju. Napetost se povećava i sve se prenosi u san. Evo velike intuicije sna.

Odjednom, neko divljački zalupa u prozor, ja se okrećem i oslanjam na zid, otvaram oči i osećam neko je već iznad mene, neko se nadneo u mraku nad moje lice, prestrašen, užasan, nemoćan, ja pružam ruke u odbranu i njima prodirem kroz napadača. I već se budim mokar, oznojen. Bilo je sve u jednom trenutku, sva ta strahota. I treba još jedan beskraj kratkog vremena da bih shvatio da je to bila svetlost prozora i da je neko realniji lupao u prozor.

I uzalud je što se sve tako banalno završava. Strah je ogroman, on je beskrajan. I ja već ležim u postelji, a srce ludi, jer to je sve bilo kao i smrt, kao i smrt.

Eto takav je trenutak kada čovek pomisli da je postao ubica, da ga zaista jure i da su ga stigli. U stvari, sve to nije nimalo tako, jer je sve to obmana kao i kretanje, kao i pokušaj da se zaspri kada su nervi napeti, jer tada se zaspati ne može i jedini spas je da vas neko onesvesti udarcem po glavi.

Razmišljam i vidim kako ponekad misao može da bude pogubna, kako može da razori čoveka. Treba se kloniti nje i prepustiti je životu da je izbriše. Kako je velika istina da razmišljaju samo oni koji nedovoljno žive.

Naravno, moja merila života su drugačija nego moj način života.

Treba da vas vratim ponovo u tu strahovitu noć. Potpuno je istina da sam ja bio kriv i ja sam kažnjen, pa, iako je sve bilo fikcija, od krivice do kažnjavanja, ja sam ipak kažnjen i nosim još kaznu u sebi. Zamislite onaj strašni trenutak kada otvaram oči i vidim nekoga iznad sebe, pružam ruke da ga odgurnem i, onda, kada očekujem da će se odbraniti, vidim kako moje ruke prolaze i ne nailaze na otpor napadajućeg tela. To je ono najstrašnije od svega postojećeg kada nestane mogućnost odbrane. Kakva je prava misao u meni tada bila zaista, ne mogu više da znam.

Jedna strahotna noć duža od sebe same, koja je počela pre sebe same. Noć što se proteže od pre nas do posle nas. Eto još jedne strahote našeg igranja među stvarima.

Vi se protivite mome mišljenju da ste i vi krivi. Vama će zauvek ostati neshvatljivo zašto ste vi krivi. Ali jednom već morate shvatiti, da ako sada to ne osećate, da će vam jednoga dana postati potpuno jasno i videće da sam ja bio u pravu. Pojavice se velika i neiskupiva krivica i vaš će život početi da se ruši i da se razara.

I to se svakome dogodi jednoga dana. Život počinje da se ruši i da se razara, i to nezadrživo.

Ali vi niste dovoljno jaki, vi ćete početi da očajavate i vaš će se život sasvim razoriti. Postaćete predmet žaljenja ili podsmeha i neko će likovati nad vašom propašću.

Vi ćete biti uništeni sopstvenom velikom krivicom. I videćete u kakvo ćete očajanje pasti. Ja ga poznam.

I, zato, ne čudite se što mislim da pravog života uopšte i nema, jer ga ja već odavno čekam, a on ne dolazi, on je kao san; uhvati

Kakva zabluda. Zar jedan takav besmisleni pijac da vlada lepotom tame, cvetovima noći koji rastu na mesečini i senkama koje lutaju zanesene i udaraju se o kuće, o zvonike, o drveće, jedan takav besmisleni pijac kome se ne zna ime i kome se može svakoga časa izgubiti trag u prostoru?

Kako sam dobar kada trpim takve samozvance u svome svetu reda i discipline u kojem se traži mir, beskrajni mir.

Pijac je treperio ispred mene i, kao neka igračka, mešao se sa svojom senkom, a ja sam, čini mi se, pružao ruke prema njemu, ali nikako nisam uspevao da ga dohvativam i da mu učinim nešto, a da sam ga juriš, sudarao bih se sigurno sa drvećem, medu koje se on gubio i sa kojim se izjednačavao. Odlazio je on i vraćao mi se, zastajao je pred prozorima i vikao je, zatim, padajući na kolena, šaputao uvek jedno isto.

Kao da se taj pijani čovek igrao. A opasne su te igre. Zato sam ga ja sledio, da ga sačuvam, da se nadem kraj njega u trenutku kada počinje opasnost, kada se izloži opasnosti da izgubi spas.

To je lutanje trajalo dugo i pomalo me zamaralo. Možda nisam više u kondiciji. Moraću manje da pijem i počnem nečim stvarnim da se bavim. Sati se ovako besmisleno završavaju i gube, a posao se nikakav ne obavlja, život postaje mučan i težak. Stalno lutati za blesanima koji sanjaju i čekati pogodan trenutak, to je upravo pasji život, iako ima i on svoj minut, svoj mali trenutak kada osetim opet mir u duši i želju da odemo negde pošto smo okončali još jednu avanturu.

Život je postao navika, strašna navika koja nas vodi u propast.

Bio sam sve žedniji, grlo sve suvije, i te reči koje sam počeo da šapućem kao pretnju, kao da nisu bile moje. Umornom, oči su mi se sve više lepile i interesovanje je opadalo. Osećao sam prljavštinu na sebi. Na rukama koje su mi bile masne i neugodne. O, kako je neprijatno gadjenje na sebe samoga.

On je bio tu u mraku, možda je stajao, klečao ili ležao nedaleko od mene. Moja žrtva! Poželeo sam da ga pozovem, da ga makar zamolim da mi se javi. No, nisam verovao da je to moguće, da li bi on uopšte čuo i da li bih ja mogao tako glasno da izgovorim reči ovim presušenim ustima i grlom. Nastavio sam zato da se odmaram, naslonjen na lipu, koja me je zabavljala šuštanjem lišća.

Onaj je klečao nedaleko od mene, pred ulazom u crkvu, i nisam mogao da ga dozovem. To čak više nisam ni htio. On je spavao ili se molio. Možda je on još uobražavao da je kralj noći? Sta sve oni neće uobražavati? Mržim ih, opet ih mržim, iako mi se činilo da sam im oprostio.

Noć je odjednom počela da se pred mojim očima zgušjava, i činilo mi se da ja tu već odavno, godinama već, spavam. Činilo mi se da sam se upravo probudio iz nekog teškog sna, a verujem da sna nikada i nije bilo. Preda mnom se dizao ogromni crni kameni zid katedrale na kojem sam slutio metalni život velikih satova koji su mleli vreme. Moj pogled je tražio u tami zid, ali njega nije bilo, osećao se samo bol u glavi kao napor da se gleda. Samo je moja ruka i dalje bila ispružena kao da želi da dohvati nekog, možda da dohvati onog velikog blesavog gospodara noći, da dođe direktni kameni zid. Pustio sam je da padne i jedva sam osetio njen udarac po telu, pokušao sam da se pridignem, više puta sam pokušao da se pridignem.

Digao sam se i zagazio u veliku lokvu, okvacio sam sandale i čarape, gadeći se na samog sebe. Sagnuo sam se i osetio njegov mršavi vrat pod svojim prljavim prstima.

Javili su mi se tada daleki dani koji su uplašili svet, daleki dani kada se istinski bojilo ne za slavu i taštunu, već za čistotu duha. A mislio sam da su ti putevi završeni ali vidim da sada započinju novi.

»Kralj sam noći«, reče sada sebi. To sva kako nije trebalo ništa da znači, ali značilo je. Značilo je jednu izazovnu i pogubnu istinu.

III.

Dobro se moglo čuti, odjekivalo je kao sredne sferne akustične pustinje.

»Ja sam kralj noći«, vikao je neki pijanac, nalik Don Kihotu. I ruke su mu lutale po zidovima, po crnim okнима prozora, ulazile u kuće i vraćale se meni. Grileni glas je krkljao ružno i šake su se zabadale među zvezde.

Klatio se od jedne do druge strane ulice. I zastade odjednom, dugačka ruka zaustavila se u pravcu tame. Sta on još hoće?

»Kralj sam noći«, reče sada sebi. To sva kako nije trebalo ništa da znači, ali značilo je. Značilo je jednu izazovnu i pogubnu istinu.